

לב המזעזעים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזעזעים"

גיליון קפ"ה

הלכות והליכות בעניין 'עשרה הרוגי מלכות'

שאלות שהעלה בעל שלשלת הקבלה

האם חטאו אחי יוסף במכירתו באופן שמחייב עונש כה קשה [הריגה] ואם היו רואים לעונש אינו אלא קנס מדינא דגרמי.

ועוד גם אם נאמר שחטאו האחים, כיצד ייתכן שבניהם ייענשו אחריהם הרי נאמר (דברים כד טז, מלכים ב יד ו) "ובנים לא יומתו על אבות".

ועוד אף אם נאמר שבנים יכולים למות על חטאי אבותם, מדוע נענשו חכמים אלו ולא נענשו אחי יוסף עצמם או חכמים אחרים.

ועוד הואיל ועשרת השבטים (למעט יוסף ובנימין) היו יחד בעת עשיית החטא, מדוע לא נענשו עשרת הרוגי מלכות יחד, בדור אחד.

ועוד הרי רק תשעה אחים היו שותפים למכירה בפועל (שכן ראובן ניסה להציל ובנימין כלל לא היה שם), אם כן מדוע היו עשרה הרוגי מלכות.

ועוד מדוע לא נזכר בבירור מי מבין עשרת הרוגי מלכות בא כנגד איזה שבט מסוים שחטא.

לכן מחדש ואומר בתחילה דבריו כי "שקר נחלו אבותינו להאמין שהאבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקחינה, החכמים שנהרגו לא מתו אלא בעוונם שלהם או בעוון דורם, ולא בשל חטא מכירת יוסף. הפייטנים לדבריו, "בדו זה הענין מלבם להביא מורך בלב ההמון בימים ההם שהם ימי עינוי ותשובה עם זאת, הוא מביא את דברי הזוהר והבחי המקשרים את עשרת הרוגי מלכות לחטא מכירת יוסף ובוחן אפשרות של גלגול נשמות, לפיה יש עבירות שאין להן כפרה אלא בגלגול, יתכן שעונשם של השבטים נתעכב ונתגלגל להרוגי המלכות.

על שאלה ב' (בנים נענשים על חטא אבותם) : הכוונה שהבנים אכן עשויים להיענש על חטאי אבותיהם, אך זאת "כשמחזיקים מעשה אבותיהם בידיהם חטאם העיקרי של אחי יוסף, היה הגאווה והאכזריות שנבעה ממנה ובדורות האחרונים ובפרט בקרב החכמים הגדולים, התרבו הגאווה והמחלוקת שהן תולדה של אכזריות בכך, דורות אלו למעשה "החזיקו" בחטא הקדמון.

על שאלה ג' (מדוע דווקא חכמים אלו): העונש בא על חכמים אלו כיון שהם היו מנהיגי הדור בסוף בית שני ולאחר החורבן, תקופה בה רבו המחלוקות, גם נענשו עבור גאונם, שהחזיקו במידת הגאווה והמחלוקת בדומה לשבטים [לפי דרגתם הנעלה דבר זה נחשב כחטא]. כמו כן, הקב"ה, הבוחן לבבות וכליות, ידע לשקול את חטאיהם ולתת להם עונש ראוי וזאת גם למען כל העם ישמעו וייראו שכן החכמים היו מופת הדור, ועונשם יעורר את ההמון לחזור ולשוב בתשובה.

על שאלה ד' (מדוע לא נענשו כולם בדור אחד): כדי שיתפרסם עונש חטא זה לדורות, וישמרו עצמם ממנו, וממשיך ומפרט את חלוקת הרוגי המלכות לדורות שונים: רשב"ג הזקן, ר' ישמעאל בן אלישע כ"ג, ר' עקיבא, ר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן תימא נהרגו כ-72 שנה לאחר

זמן הריגת עשרה הרוגי מלכות – עשרה הרוגי מלכות

היה אחרי בית שני

המדרש (אוצר המדרשים עשרה הרוגי מלכות עמוד 440 מדרש אלה אזכרה) כתב כשברא הקב"ה את האילנות, אילנות היו מגביהם עצמם למעלה - צומחות לגובה ומתגאות, כיון שברא הקב"ה את הברזל היו משפילים עצמם ואמרו הנה נברא הדבר שיכרות אותנו דהיינו דבר שיחריב אותנו.

כך אחרי חורבן בית שני היו פריצי הדור מתגאים ואומרים מה הפסדנו בזה שנחרב בית המקדש, הרי יש עדיין בינינו גדולי תורה וחכמים שהם מורי הדרך שלנו איך לקיים את התורה ואיך לשמור את המצוות ואיזה הפסד יש בחורבן בית המקדש

מיד נתן הקב"ה בלב הקיסר של רומי, שיתחיל ללמוד את תורת משה רבינו, והתחיל ללמוד מחומש בראשית פרשת בראשית עד שהגיע לפרשת משפטים, ושם ראה את הפסוק (משפטים כא טז) "וגונב איש ומכרו מות יומת" ובכך התחיל מעשה עשרה הרוגי מלכות כמו שיבואר בהמשך (המדרש הובא במילואו בספר רב פעלים לרב אברהם בן הגר"א).

עשרה הרוגי מלכות נהרגו בזמנים שונים

עשרה הרוגי מלכות לא נהרגו כולם בתקופה אחת, יש הפרש של כמה עשרות שנים בין הראשון לאחרון שבהם, הראשונים היו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל כהן גדול, ושאר החכמים נהרגו בזמן חורבן העיר ביתר.

המושג עשרה הרוגי מלכות לא התקבל באותו דור שהרי נהרגו במהלך כמה דורות, ובמשך הזמן נקראו עשרה הרוגי מלכות בזוהר (ילקוט שמעוני מושלי פרק א רמז תתקכט).

הטעם שהתעורר הקטרוג על מכירת יוסף דווקא בזמן חורבן בית שני יותר מאלף ושש מאות שנה לאחר מכירת יוסף

לפי שכל פירוד הלבבות שבין האחים השבטים הקדושים נבע משנאת חינם, וכן בית שני אמרו חז"ל (יומא ט, ב) שנחרב בעוון שנאת חינם, ומכיון שלא תיקנו עם ישראל את החטא הזה, התעורר אז קטרוג בשמים ונגזר מיתות משונות לתנאים הקדושים לכפרה על חטא זה (שערי נחמה מילואים ענף א הגזרה וטעמיה ז).

מעשה הקיסר עם המנעלים

יש אומרים: שהסיפור אינו אמת ושגגה יצא מלפני מחבר הסליחה אלה אזכרה שנראה מתוכו כאילו כולם חיו בזמן אחד וזה אינו (בעל סדר הדורות שם עמוד 159 טור ב, ועיין בבעל היוחסין השלם לר"ע).

ועוד בתיאור של רבי יהודה בן בבא נראה כאילו נלקח מביתו בערב שבת מה שסותר את המפורש בגמרא בסנהדרין (יד, א) שנהרג בין שתי ערים כשנתפס שם בעת שסמך חמשה תלמידים.

מנהג הספרדים: לומר פיוט אלה אזכרה בתשעה באב ואין אומרים פיוט ארזי הלבנון.

ביום כיפור קינת "אלה אזכרה" הנאמרת בנוסח אשכנז בסוף סדר העבודה בתפלת מוסף, ומוזכר בו עשרה צדיקים שנהרגו [ר' חנינא בן חכניאי ורבי יהודה בן דמה משלימים את מספר עשרה והם לא הוזכרו בקינת ארזי הלבנון].

הטעם באמירת פיוט זה ביו"כ

על פי דברי חז"ל (שבת קה, ב) "המוריד דמעות על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו" על כן קל וחומר למוריד דמעות על הרוגי מלכות האלו שאין דוגמתן שהקב"ה מוחל על עונותיו, וכדאי הוא להכריע הכף לזכות (קובץ ישורון קובץ ישורון ח"ט בעמוד תרמ נדפסו הערות הגאון בעל האדרת על תפלות השנה בשם תפלת דוד).

הטעם שביו"כ מזכירים בפיוט "טיהר רבי ישמעאל עצמו" ואילו

בקינה של תשעה באב ארזי הלבנון לא מוזכר כלל ענין זה.

ביום כיפור אומרים פיוט הרוגי מלכות כחלק מסדר הסליחות ובתורת כפרה לפי שיו"כ הוא יום של כפרה ולכן מזכירים את כל הכפרות ביו"כ ומיתת צדיקים מכפרת, **ראיה לדבר:** שכן הפזמון של אלה אזכרה הוא חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו וכן מה שמסיימים חנון הביטה ממרומים... תראה בפרגודך והעבר כתמים קל מלך יושב על כסא רחמים.

אבל בתשעה באב מזכירים הפיוט מדין אבילות, דקשה מיתתם של צדיקים כחורבן בית אלוקינו (כמבאר ר"ה יח, ב) ולכן מקדימים קודם הקינה את גדול מעלתן ארזי הלבנון אדירי התורה בעלי תריסין וכו' שעל זה סובבת הקינה שלפי כח תורתם כך יותר קשה סילוקן.

לעומת זאת ביו"כ שאומרים מדין כפרה אומרים "טיהר רבי ישמעאל", כיון שכפרה של צדיקים יותר עדיף כאשר מקבלים עליהם באהבה את היסורים והמיתה, אבל בתשעה באב שאמירת ארזי הלבנון הוא בגדר קינה על החורבן של מיתת הצדיקים, אין נפק"מ כלל בענין זה ולכן אין מזכירים זאת בת"ב (הרי קדם קינות ארזי הלבנון א).

עשרה הרוגי מלכות כנגד עשרה שבטים

(האר"י בספר הליקוטים פרשת וישב פרק לז)

כנגד עשרה שבטים שהיו במכירת יוסף נהרגו עשרה הרוגי מלכות כל אחד לפי השבט שלו.

כנגד שמעון נהרג רבי אלעזר בן שמוע, שכן שמוע יש בו תיבת שמעון ויתכן אף שהיה משבט שמעון.

כנגד לוי נהרג רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, שכן היה משבט לוי.

כנגד יהודה נהרג רבי שמעון בן גמליאל, שכן היה נשיא שבט יהודה.

כנגד יששכר נהרג רבי חוצפית המתורגמן, שכן יש בשמו את התיבות "חמר גרם" כמו שנאמר ביששכר (בראשית מט יד) "יששכר חמור גרם".

כנגד יוסף הצדיק נהרג רבי עקיבא בן יוסף שכן שמו רומז עליו שנקרא בן יוסף הרומז ליוסף הצדיק.

כנגד דן נהרג רבי חנינא בן תרדיון, שכן במילת תרדיון יש תיבת דן שרומז על שבט דן.

כנגד זבולון נהרג רבי יהודה בן דמא, שכן זבולון עולה במספר קטן [שבע ועוד שתים ועוד שלוש ועוד שש ועוד חמש] כ"ט ועם שמו עולה ל'. וכן יהודה מלא עולה שלוש מדרש תלפיות ענף הרוגי מלכות).

כנגד גד נהרג רבי ישבב הסופר שכן ישבב במספר קטן יוצא שמונה כמו שעולה גד - שבע ועם שמו שמונה.

החורבן, בימי אדריאנוס, ר' אלעזר בן שמוע, ר' חוצפית התורגמן ור' ישבב הסופר היו בדור שלאחר מכן ואולי נהרגו בימי אנטונינוס בתחילת מלכותו או על ידי מלך אחר.

על שאלה ה' (תשעה חוטאים, עשרה הרוגים): לא נראה שראובן לקה על מעשה בלהה [כמו שיבאר המשך חכמה], שכן חטאו במעשה בלהה היה לכבוד אמו, והוא עשה תשובה ולא נכנס לחטא הגאווה, והסיבה לעשרה הרוגי מלכות כשם שיוסף זכה לשני שבטים, כך "בעונותיו לקה [יוסף] כפלים" כלומר, שני הרוגים באו כנגד חלקו של יוסף (אפרים ומנשה) בשל מידת הגאווה שהחזיק בה כלפי אחיו, אפשרות נוספת היא שהחכם שנהרג על שמו היה מיוחס לשני השבטים גם יחד.

על שאלה ו' (מי מההרוגים כנגד איזה שבט): המחבר מציין שלא מצא מפרשים שעסקו בפרט זה אך הוא מציע אפשרות משלו על סמך רמזים בשמות או בגימטריה: [כמו שיבאר בהמשך].

מי הם עשרה הרוגי מלכות

לגבי שבעה מן העשרה קיימת הסכמה כללית

רשב"ג, רבי ישמעאל בן אלישע כה"ג, רבי עקיבא, רק חנינא בן תרדיון רבי יהודה בן בבא, רבי חוצפית המתורגמן, רבי ישבב הסופר.

הטעם לכך לפי שהריגת ששה מתוך השבעה מוזכרת מפורש בש"ס ללא המושג עשרה הרוגי מלכות

מיתת רשב"ג ור"י כה"ג מוזכרת בנבואת שמואל הקטן לפני פטירתו (סנהדרין יא, א) "שמעון וישמעאל לחברא וחברוהי לקטלא" ופירש רש"י (שם ד"ה שמעון) רשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע כה"ג יהרגו, ועל חברוהי לקטלא לשאר מיתות.

ר"ע שסרקו בשרו במסרקות של ברזל (פרק הרואה ברכות סא, א), **רבי חנינא בן תרדיון** בשריפה (ע"ז יח, א), **הריגת רבי יהודה בן בבא** שסמך חמשה תלמידים למרות איסור השלטון (סנהדרין יד, א), **מיתת רבי חוצפית התורגמן** (קידושין לט, ב) הגמרא מבארת מדוע אלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה, ואיכא דאמרי לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר, אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר, נפק חטא.

החכמים שיש לגביהם חילוקי דעות

רבי חנינא סגן הכהנים, רבי אלעזר [רבי יהודה] בן דמא, ר' יהודה בן תימא, רבי חנינא בן חכניאי, רבי אלעזר בן שמוע, רבי טרפון, רבי שמעון בן עזאי, רבי יהודה הנחתום, רבי אלעזר בן דהבאי, רבי יוסי, ר' יונתן בן עוזיאל (עיי' מדרש עשרה הרוגי מלכות המכונה מדרש אלה אזכרה, מדרש איכה ב, ה, סדר הדורות בערך דור שני אחר החורבן).

השמות שמוכאים בפיוטים הם

רבן שמעון בן גמליאל, ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול, ר' עקיבא בן יוסף, ור' יהודה בן בבא, ר' חנינא בן תרדיון, ר' ישבב הסופר, ר' אלעזר (נ"א ר' יהודה) בן דמא ור' חנינא בן חכניאי, ר' חוצפית המתורגמן ור' אלעזר בן שמוע,

רמז לדבר: הרקאנטי בפירושו על התורה מביא בשם הרוקח ששמותיהם של השבטים עולים בגימטריא כשמותיהם של הרוגי מלכות מנין השבטים 2852 ומנין שמות הרוגי מלכות 2852 עיי' שם.

פיוטים שנאמרים לזכרם

בתשעה באב אומרים קינת "ארזי הלבנון" שבה מתואר מיתתם של עשרה הרוגי מלכות, ובו מוזכר רק שמונה צדיקים שנהרגו.

רבי מאיר בן יחיאל חיבר פיוט זה ומיוסד על פי אלף בית, ואחר כך שם המחבר מאיר בן יחיאל חזק ואמץ.

כנגד נפתלי נהרג רבי יהודה בן בבא שכן נפתלי בגימטריה הקטנה עולה עשרים ואחד כמספר יהודה בגימטריה הקטנה.

כנגד אשר נהרג רבי חנינא בן חכנאי שכן רומז בפסוק בדניאל (יב) "אשרי המלכה" הכוונה שבט אשר שהוא כנגד המלכה שהוא בן חכנאי (סדר הדורות ג"א תתפ אוצר המדרשים בשם שלשלת הקבלה).

עשרה הרוגי מלכות – תיקון מכירת יוסף

בספרים הקדושים מבואר שעשרה הרוגי מלכות באו לכפר על מכירת יוסף, **מקור לזה** אמר רבי יהושע בן לוי לא נהרגו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירת של יוסף רבי אבין אמר בכל דור עדיין החטא קיים (מדרש משלי שוחר טוב פרק א פסוק יג, זוהר חדש רות קט, א).

הטעם שהיה צורך לתקן מכירת יוסף

הטעם שהיה צורך לתקן מכירת יוסף הרי בקשו סליחה מיוסף וסלח להם כמו שנאמר בפסוק שהאחים בקשו ממנו (בראשית נ יז) "סלח נא לפשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך" והתורה מספרת (שם) "ויבך יוסף בדברם אליו".

לפי שהיתה בקשת סליחה אבל מכל מקום מחילה מצד יוסף לא מבואר בפסוק שמחל להם, ומה שבכה על שחשדהו שהוא יגמול להם רעה, ולכן היו צריכים מחילה על ידי עשרה הרוגי מלכות (רבינו בחיי בראשית נ יז).

טעם אחר: יוסף באמת מחל להם לפני משורת הדין (ספר חסידים ז) ונענשו לפי שיוסף מחל להם על מה שחטאו כנגדו אולם הם חטאו כלפי שמיא ויתכן שהיה בדבר הזה חילול ה' לפי שניתן לומר שלא כל המצרים האמינו למה שאמר (בראשית מ טו) "כי גונבתי מארץ העברים" ולא יבצר שאיזה מהם ידע או הבין ועל כך חטאו כלפי שמיא [בחילול ה'] ועל זה נענשו לפי שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה (החיד"א בהגהותיו ברית עולם על ספר חסידים).

הטעם שנהרגו עשרה צדיקים אלו על חטא לא להם

לפי שאלו הצדיקים נטוע בהם נשמות השבטים מטעם הגילגול (הרקנטי בטעמי המצות).

הטעם שנהרגו עשרה הרוגי מלכות הרי היו

רק ט' במכירה

התורה מספרת שבאותו היום הלך ראובן לאביו לדרוש בשלומם (רש"י בראשית לז, כט) הרי שהיו רק תשעה שבטים במכירה ומדוע נהרגו עשרה צדיקים.

יש מבארים: העשירי הוא ראובן ולא בא לתקן על חטא מכירת יוסף [שהרי לא היה שותף במכירה] אלא לכפר על חטא בלהה ואף שבירך משה את ראובן (בראשית לג ו) "יחי ראובן ואל ימות" מכל מקום נשאר איזה שהוא פגם שהוצרך לתקן על ידי עשרה הרוגי מלכות (רבינו בחיי).

טעם אחר: שגם יוסף היה בכלל החטא, משום שחטא האחים היה מחמתו שהיה משתרר על אחיו הנכבדים והגדולים ממנו, והיה מכעיס אותם ומתפאר כנגדם בחלומותיו, וכיון שהיה בכלל החטא היה בכלל העונש (רבינו בחיי).

יש אומרים: שתשעה היו כנגד כל אחד מהשבטים ורבי עקיבא שהיה בן גרים היה מכוון כנגד השכינה כביכול ששיתפו להשי"ת עימהם ורק רבי עקיבא דרש (פסחים כב, ב) "את ה' אליהך תירא" (דברים י כ) לרבות תלמידי חכמים, שתלמיד חכם כמו ה' לכבוד (ילקוט הראובני פרשת וישב, ספר תשואות חן להרה"ק ר' גדלי' מליניץ בסוף הספר מהגאון רבי נפתלי כץ בעל סמיכת חכמים).

ראיה לדבר: שנאמר במיתת רבי עקיבא "יצאה נשמתו באחד (ברכות סא, ב) והיינו בשביל האחד (של"ה צאן יוסף אות ז).

טעם אחר: לא נתחילו השבטים מיתה על מכירת יוסף דדרשין (סנהדרין פו, א) "כי ימצא פרט למצוי" אמנם התחייבו להשתעבד תחת יוסף כשם שהם שיעבדוהו תחת המצריים ומכיון שיוסף לא שיעבד אותם נתחייבו להשתעבד בגלות ולהיות עשרה הרוגי מלכות (מגיד מישרים מטות).

טעם אחר: לפי שמכירת יוסף עיקר הדבר היה תלוי בשמעון ולוי, שהם קטרגו עליו, ושאר האחים אף על פי ששנאו את יוסף, לא היו עושים לו רע, וגם יהודה לא היה בלבו עליו כל כך, ואם היו מקבלים ממנו, היה אומר שיעזבוהו, ולכן היתה התביעה על ראובן, שאף על פי שרצה להצילו מידם מכל מקום היה לו לומר זאת ליהודה, ולהתיעץ עימו כיצד להצילו ולכן גם הוא היה בכלל העונש (בית יוסף בספרו מגיד מישרים מטות מסעי עמוד 112-113).

רמז לדבר: בפסוק (בחוסי' כז לב) "וכל מעשר בקר וצאן" אלו עשרה הרוגי מלכות, "כל אשר יעבור תחת השבט", כל אחד מהם היה תחת ובמקום אחד מהשבטים, לכפר על חטא מכירת יוסף (ישמח משה פ' כי תשא הביא בשם הקדוש ר"ש מאוסטרופולא ז"ל).

הטעם שנהרגו עשרה הרוגי מלכות הרי לא מצאנו

שהתעמרו ביוסף

ביאור קיימא לן שגונב איש ומכרו חייב מיתה רק בגונב והתעמור בו [השתמש בו] ואפילו עם התעמור בו פחות משווה פרוטה (רמב"ם פרק ט הלכות גניבה הלכה ב) והיכן מצאנו שאחי יוסף השתמשו ביוסף. **יש המבארים:** באמת לא התעמרו בו, כי חשבו להפטר ממנו במיתתו, אך יש אומרים שחייבים מיתה אף בלי היתעמרות (ש"ך על התורה פרשת וישב ד"ה ועתה לכו).

טעם אחר: שלא הקפידה התורה רק שלא ינהגו בו מנהג בזיון לעשות כן כדרך עבדות, ובמדרש מבואר שהאחים השליכו אותו לבור והישמעאלים הוציאו אותו מהבור לקחת לעצמם ועמדו השבטים וצווחו עליהם כי הוא עבד שלהם וכיון שנהגו עימו מנהג בזיון ועבדות הוי כמו שהתעמרו בו (שו"ת התעוררות לתשובה סימן שנט א עין ספר השיר על התורה).

האם עשרה הרוגי מלכות נהרגו או הוחלפו

יש אומרים: שעשרה הרוגי מלכות לא נהרגו באמת, וכן כתב רבינו בחיי שרבי חנינא בן תרדיון הוחלף בלופינוס קיסר, ולופינוס קיסר הוא שנשרף וכן כל השאר (כלומר כל העשרה הרוגי מלכות) כי כן כתוב שם וכמדה זאת לכל חכמי ישראל.

ושמעתי בזה שכשם שהוחלף יצחק באיל והוקבע לו שכר כאלו הוקרב וכאלו עפרו צבור על גבי המזבח כן הוחלפו חכמי ישראל באחרים, וכיון שטעמו טעם מיתה במה שתפשושם ונגמר דינם לך, בזה הם קבלו עונשם והרי זה כאלו נהרגו וכו' ע"ש (רבינו בחיי בראשית מד יז, ועי"ש מה שמיישב שמגמ' פסחים נ, א מבואר שנהרגו ממש, עין אורחות חיים לרבינו אהרן מלוגיל ועיין עמק המלך שער עולם התורה פ' ששים ותשעה).

מלבד עשרה הרוגי מלכות נהרגו עוד כמה וכמה אנשים

עם רבי עקיבא נהרגו עשרים איש וזה היה בתאריך ה' בתשרי (מגילת תענית מאמר האחרון, טוש"ע או"ח תקפ), ועם אחרים מוזכר מאתיים ושמונה אלפים תלמידי חכמים מירושלים.

איך נטמא רבי ישמעאל כהן גדול לרבי שמעון בן

גמליאל שנהרג לפניו

מובא במדרש שרבי ישמעאל לקח את ראשו של רבי שמעון בן גמליאל נתן עינו על עינו ופיו על פיו חוטמו על חוטמו ואמר אי הפה המתגבר בגבורה של תורה [שהיה לומד תורה ומחדש חידושי

מעלת עשרה הרוגי מלכות

עשרה הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, ביאור אנשים שנהרגו על ידי המלכות בגלל יהדותם נמצאים כעת במקום עליון מאוד בגן עדן שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו.

הגמרא מביאה את דברי רבי אבהו שאמר בשם רבי (כ"ב י, ב) אלעזר כל צדיק וצדיק שאומות העולם הורגים אותו הקב"ה כותב את שמו בפרפריא שלו - ביאור בגלימת המלך, ולעתיד לבוא שיבוא מלך המשיח והקב"ה יפרע מן האומות על הצרות שעשו לישראל ויאמר להם למה הרגתם את הצדיקים שלי, והם משקרים ואומרים לו לא הרגנו, מיד מביא הקב"ה אתא הפורפוריא שלו [הגלימה שלו] ודן אותם ונותן להם את העונש מגיע להם.

תוצאות של עשרה הרוגי מלכות

אלישע בן אבויה היה תלמיד של רבי מאיר יום אחד יצא לתרבות רעה מבאר הגמרא מה גרם לו לצאת לתרבות רעה מכיון שראה את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן מוטלת באשפה אמר פה שהפיק מרגליות כך ילחוך עפר דבר זה גרם להרר על מה שנאמר (דברים ה טז) "למען יאריכון ימיך" "ולמען יטב לך" (דברים כב ז) איזה טוב לו ואיזה אריכות ימים יש ועל זה עונה הגמרא, שהוא לא ידע שהכוונה למען ייטב לך בעולם שכולו טוב עולם הבא ולמען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך (קידושין לט, ב).

עלילת דם בא לכפר עון ויטבלו את הכותנת בדם

הנה ידוע שכלל ישראל סובל תמיד מעלילת דם, וזה פלא שהכל יודעים שאין בו קורטוב שלמאמת, אפילו במשהו והשקר הזה מתקיים אלפי שנים בכל העולם והוא מפלאי ההשגחה

ודבר ברור הוא כי בודאי העונש הזה על כלל ישראל הוא מכון מידה כנגד מידה בעד איזה עון שנפרעים ממנו כל הדורות ולולא שאיני כדאי היתי אומר כי הוא מכון נגד עון של ויטבלו את הכותנות בדם ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעדי (רבי אלחנן וסרמן דברי אגדה בסוף קובץ הערות סימן ו).

השאלה האם היה מותר לכה"ג לטמא את עצמו

כבר נטמא באהל, ביאור לפי שהיה בבית עם המת תחת גג אחד, ובלא"ה היה באהל המת, ובזה דנגע בו לא היה הוספת של טומאה (פנים יפות פרשת חקת, שו"ת הר צבי יור"ד רפב).

טעם אחר: דאמרינן (כתבות קג, ב) כשמת רבי בטלה קדושה, וכתבו שם התוס' (ד"ה אותו היום) והרב רב חיים כהן היה אומר אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו, משום שלא רק לקבורה מיטמאין כהנים למת מצוה, אלא גם לכל הכבוד שצריך מדינא לעשות למת זה מותר ליטמא ורבי אף בעיר לא היה סגי לו מדינא כל הכבוד מכל ישראל, אף אם היו הרבה יותר מכפי שהיו ישראל אז, ולכן היו מיטמאין מדינא דנטמאין כהנים למת מצוה כל כהנים לכבוד רבי, ולכן רשב"ג שהיה הנשיא וגדול העולם, ולא היה יכול לעשות לו שם במקום ההריגה אלא כבוד זה לבד, ליטול ראשו מהקרקע ולומר איך עתה לוחכת את העפר, אף שלא היה להחזיק הרבה זמן אלא רק זמן קצר עד שהרגו אותו, נמי היה כבוד המחוייבין לעשות לרשב"ג שאף כהנים מחוייבין (אגרות משה חלק א תשובה סט אות ח).

טעם אחר: האריך את חיותו, ביאור כיון שהסכים המלך, שיטול את ראשו של רשב"ג, כדי להספידו נמצא שנתארך הזמן עד שבאו להורגו, וקיי"ל דמותר לעבור על כל איסורי תורה גם עבור חיי שעה, ולכן היה מותר לו לבקש שיטמא את עצמו בעבור חיי שעה, ולכאורה משמע שסובר שגם בהולך ליהרג על קידוש השם, יש לו לעכב כל מה שיוכל (חשוך חמד סנהדרין דף מב עמוד ב בשם הגר"א).

טעם אחר: נשיא שמת מטמאין לו, ביאור הותר לו ליטמא כיון שקי"ל (ירושלמי נזיר פרק ז הלכה א, פסחים ע, ב, טור שו"ע יו"ד שעד) שנשיא הכל מטמאין לו כיון שזהו כבוד הנשיא (ספר הר צבי סוף יו"ד בהשלמות, אגרות משה או"ח ח"ד סימן סט אות ח).

טעם אחר: היה מת מצווה, ביאור כיון שלא היה שם מי שיטפל בקבורת רבן גמליאל, היה שם מת מצוה עליו, וכיון שרבן גמליאל גדול הדור היה ורבי ישמעאל התכוון לכבודו ולהספידו לכך שפיר שרי ליה (שואל ומשיב והחדוש שאף שאי אפשר לקבור מת מצווה, מותר להתעסק בו לצורך כבודו והפסדו).

יש אומרים: שלא דווקא נטלו בידיו שהרי היה אסור לו מפני קדושת כהונה (קובץ ישרון ח"ט בעמוד תרמ נדפסו הערות הגאון בעל האדרת על תפלות השנה בשם תפלת דוד וכך כתב על דברי הפיטן ביו"כ נטלו רבי ישמעאל).

שרפי מעלה צעקו במרה זו תורה וזו שכרה... אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם לתהו ובהו אשית הדומים...

איך יהפוך העולם למים אחרי המבול

איך יתכן שהקב"ה יהפוך את העולם למים הרי נשבע לנח שלא יביא עוד מבול לעולם

המבול היה עונש להמחות על ידי מים ומוגבל בזמן, מה שאין כן אהפוך את העולם למים הנאמר בפיוט שהכוונה להחזרת העולם למצב ההתחלתי של בראשית לפני בריאת האור והחושך שביום

רמזים בתורה לעשרה הרוגי מלכות

מה שנחתמה הפרשה בפסוק (בראשית מד יז) "ואתה עלו לשלום אל אביכם" הזו רמז לעשרה הרוגי מלכות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים אחר שנתלבנו ונצרפו מחטאו של יוסף (רבנו בחיי בראשית מד יז).

רמז נוסף: בפרשה שם נאמר עשרה פעמים אנשים לרמוז על עשרה הרוגי מלכות לפי שהיה להם לו לומר אחי יוסף או בני יעקב ולא האנשים ואלו הם: (בראשית מג טו) "ויקחו האנשים את המנחה הזאת", (שם טז) "הבא את האנשים" "כי אתי יאכלו האנשים" "ויבא האיש את האנשים" "וייראו האנשים" (שם יז) "ויבא האיש את האנשים" "ויתמיהו האנשים" "אמתחות האנשים" "והאנשים שלחו אחרי האנשים" הרי עשר פעמים אנשים ואלו הם עשרה הרוגי מלכות והיינו שלכן לא הוזכרו השבטים בלשון המתייחס להדיא אל אחי יוסף או אל בני יעקב אלא הוזכרו תמיד בלשון אנשים כי תיבת אנשים' כוללת הן את אחי יוסף והן את עשרה הרוגי מלכות (רבנו בחיי בראשית מד יז).

רמז נוסף: מדברי יוסף שאמר לאחיו תיכף אחר שנתגלה אליהם (בראשית מה ה) "ועתה אל תעצבו" וז"ל אמר להם עתה אל תעצבו אבל לאחר זמן תעצבו, כאן רמז להם ענין עשרה הרוגי מלכות שהיה בעונם וכמו שאמרו ז"ל עשרה הרוגי מלכות מתו בעונם ועשרה בכל דור ודור ועדיין החטא קיים (צדור המור בראשית מה ה).